

СУДИР НА ИНТЕРЕСИ, НЕПОТИЗАМ И КРОНИЗАМ

Законска рамка и истражување на јавното мислење

Владимир Клековски
Марија Саздевски Вангеловски

СОДРЖИНА

Содржина	3
Листа на табели	4
Листа на графикони.....	4
Листа на кратенки	5
ПРЕДГОВОР.....	7
ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	9
ВОВЕД.....	11
ШТО Е СУДИР НА ИНТЕРЕСИ?	11
КОИ СЕ ПОЈАВНИТЕ ФОРМИ НА СУДИРОТ НА ИНТЕРЕСИ?.....	13
Непотизам и кронизам	13
Подароци.....	13
КАКВА Е СОСТОЈБАТА СО СУДИРОТ НА ИНТЕРЕСИ ВО МАКЕДОНИЈА?14	
ЦЕЛИ НА ПРОЕКТОТ И ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	14
МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП.....	15
НАОДИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	16
АНАЛИЗА НА ЗАКОНСКАТА РАМКА	16
2.1 Закон за спречување на корупција и судир на интереси	16
2.2 Законски прописи што ја пропишуваат постапката пред судовите и органите на управата	21
2.3 Законски прописи што ја пропишуваат материјата за службениците (административните службеници, судските службеници, јавно-обвинителските службеници).....	23
2.4 Етички кодекси	24
2.5 Законот за јавните набавки	25
2.6 Закон за трговските друштва и Закон за здруженија и фондации .	25
АНАЛИЗА НА СОЗНАНИЈАТА И ИСКУСТВАТА НА ГРАЃАНИТЕ	27
ЗАКЛУЧОЦИ.....	36
ПРЕПОРАКИ	37
БИБЛИОГРАФИЈА	40

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

Табела 1. Ниво на образование и запознаенос со поимот судир на интереси	28
Табела 2. Институција во која испитаниците би пријавиле сомневање или сознание за постоење судир на интереси	30
Табела 3. Работен статус и запознаеност со политиките и мерките за сузбивање судир на интереси на работното место	33
Табела 4. Ниво на образование и запознаеност со политиките и мерките за сузбивање судир на интереси на работното место	33
Табела 5. Ниво на образование и мислење за распространетост на судирот на интереси во јавниот сектор	34
Табела 6. Ставови за подароци во јавна служба	35

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ

Графикон 1. Запознаеност со поимите судир на интереси, непотизам и кронизам	27
Графикон 2. Мислење за примери на непотизам во јавниот сектор ..	28
Графикон 3. Мислење за примери на кронизам во јавниот сектор	29
Графикон 4. Мислење за постоење судир на интереси по сектори ...	29
Графикон 5. Дали знаете каде можете да пријавите сомневање или сознание за постоење на судир на интереси во јавниот сектор?	30
Графикон 6. Ставови околу роднински, пријателски и партиски врски во остварување јавна функција	31
Графикон 7. Ставови во врска со влијанието на религијата и политиката во јавниот сектор	32
Графикон 8. Дали вашиот работодавач има пропишани политики и мерки за сузбивање судир на интереси?	32
Графикон 9. Мислење за распространетост на судирот на интереси во јавниот сектор	34

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

ДКСК	Државна комисија за спречување на корупцијата
ЗКСИ	Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси
ОЕЦД	Организација за економска соработка и развој
ОН	Обединети нации

СУДИР НА ИНТЕРЕСИ, НЕПОТИЗАМ И КРОНИЗАМ - Законски рамка и истражување на јавното мислење

Издавач:

Центар за регионални истражувања и соработка „СТУДИОРИУМ“ - Скопје

За издавачот:

Прим. д-р Неда Милевска Костова

Автори:

Владимир Клековски

Марија Саздевски Вангеловски

Рецензенти:

Сашо Клековски

Лектура:

Борче Апостолов

Дизајн:

Златко Ангеловски

Оваа анализа е дел од проектот „Судир на интереси - отворена врата за корупција“, поддржан од Европската унија преку проектот „Граѓанско општество за добро владеење и антикорупција во Југоисточна Европа: Градење на капацитети за мониторинг, застапување и подигање на јавната свест (СЕЛДИ)“, спроведуван од Македонскиот центар за меѓународна соработка и Институтот за демократија СОЦИЈАЛНИ ЦИВИЛИС Скопје.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења на авторите и нужно не ги одразуваат официјалните позиции на Европската унија.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

35.085/.086(497.7)(047.31)

КЛЕКОВСКИ, Владимир

Судир на интереси, непотизам и кронизам [Електронски извор] : законска рамка и истражување на јавното мислење / Владимир Клековски, Марија Саздевски Вангеловски. - Скопје : Центар за регионални истражувања и соработка Студиорум, 2020

Начин на пристапување (URL): http://studiorum.org.mk/?page_id=1511&lang=mk. - Текст во PDF формат, содржи 44 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 06.05.2020. - Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 40-42

ISBN 978-608-65631-6-5

1. Саздевски Вангеловски, Марија [автор]

а) Судир на интереси - Јавен сектор - Македонија - Истражувања

COBISS.MK-ID 51221765

ПРЕДГОВОР

Судирот на интереси и неговите појавни облици, во последните години, сè повеќе го добиваат вниманието на јавноста во Република Северна Македонија и сè почесто стануваат предмет на јавна дебата. Тоа ја одразува растечката свест за сериозните последици од оваа штетна општествена појава.

Истовремено, Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), како институција надлежна за следење на судирот на интереси сè почесто се среќава со пријави за недоследности во однос на почитувањето на принципот на деполитизација, професионалност, компетентност и фер постапка. Во 2019 г. како што се приближуваше најавениот термин за отворање на преговорите за влез во Европската Унија, така се зголемуваше и „притисокот“ од политичките субјекти, а со тоа и очекувањата на јавноста, за постапување на ДКСК. Затоа, темите поврзани со потенцијална корупција, судир на интереси и непотизам ќе добиваат сè поголемо внимание и простор во медиумите. Начинот на кој ДКСК ќе ги третира овие теми значително ќе влијае на натамошниот успех и посветеноста на државата во борбата против корупцијата.

Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) посочи дека: „додека судирот на интереси не е сам по себе корупција, сè повеќе се забележува дека доколку судирот помеѓу приватните интереси и јавните овластувања на јавните службеници, не е соодветно управуван, можат да резултира во корупција. Во таква ситуација, општеството повеќе не верува и нема доверба во владата.“¹

Спречувањето на корупцијата и судирот на интереси започнува од интегритетот на носителите на јавни функции и јавните службеници. Интегритетот во јавниот сектор подразбира употреба на ресурсите, средствата и овластувањата за службени цели за коишто се и наменети. Затоа, интегритетот и корупцијата се две спротивставени појави, односно секое коруптивно дејство подразбира кршење на интегритетот.

Целта на овој документ е да се направи проценка на нивото на разбирање и искуствата на јавноста со судирот на интереси, непотизмот и кронизмот во Македонија. Истовремено, документот дава и осврт на законската рамка и институционалната поставеност во справување со овие појави. Кон крајот, а врз основа на проценката и анализата на законската рамка, документот дава насоки за идно постапување кон надминување и подобрување на сознанијата и свеста за негативните ефекти од овие појави.

Овој документ дава и заклучоци и препораки насочени и кон активностите на ДКСК и други надлежни институции, заради проактивно делување во насока на подигање

1 OECD (2003). Managing Conflict of Interest in the Public Service. OECD Guidelines and Country Experiences, достапно на: www.oecd.org/gov/ethics/48994419.pdf

на свеста и знаењето за постоење, како и за негативните последици од судирот на интереси и неговите појавни форми.

Документот е подготвен во рамките на проектот „Судир на интереси – отворена врата за корупција“ кој има за цел да придонесе кон јакнење на капацитетите на граѓаните да ги идентификуваат ризиците од потенцијален судир на интереси. Проектот го спроведува Центарот за регионални истражувања и соработка „Студиорум“, со поддршка од мрежата на граѓански организации за борба против корупција „СЕЛДИ“, финансирана од страна на Европската Унија.

Сите ставови и мислења изразени во овој документ се на авторите, и на ниеден начин не ги одразуваат ставовите или политиките на Европската Унија.

ОД АВТОРИТЕ

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Судир на интереси во јавниот сектор е огромен проблем во Република Северна Македонија. Состојбите на непотизмот и кронизмот се актуелни вести присутни секојдневно низ медиумите, допирајќи го секојдневното живеење коишто станаа норма на секојдневието. Ваквите модели на однесување и размислување го попречуваат функционирањето на демократска државна и приватна економија заснована на отворена конкуренција. Понесени од овој факт, а свесни дека јакнењето на свеста за потребата од општи и јасни етички стандарди во јавниот живот е повеќе од важно, се утврдија следните цели на проектот

- Утврдување на знаењето и вештините на граѓаните за системот на известување за судир на интереси, практики и како да се делува во ситуации на можен судир;
- Подигање на свеста кај корисниците на државни услуги за судир на интереси.

Анализата се потпира на документи кои се јавно достапни на веб- страницата на ДКСК, анализа на законите и подзаконски акти кои го регулираат судирот на интереси, земајќи притоа во предвид и релевантни меѓународни документи кои го тангираат ова прашање. Со цел да се разбере знаењето и познавањето на граѓаните за судирот на интересите, непотизмот и кронизмот, беше спроведено истражување на јавното мислење.

Анализата покажува дека и покрај постоењето на солидна законска рамка која го регулира прашањето на судир на интереси сепак на ова прашање не се работи многу. Надлежностите на ДКСК по однос на судирот на интересите се уредени со Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси донесен во јануари 2019 година. И покрај евидентно зголемениот број на пријави за евентуален судир на интереси до ДКСК во 2019 г.², анкетата покажува дека дури 79% од испитаниците не се запознаени со нејзините надлежности особено за доставување на претставки за судир на интереси. Неинформираноста на граѓаните за надлежностите на ДКСК и нивното право, односно обврска за доставување претставки за судир на интереси ја наметнува потребата ДКСК активно да се вклучи во спроведување различни форми на едукација и информирање на населението за нивните права, можности и како да се однесуваат во дадени ситуации.

Повеќе од половина од испитаниците, односно 55% сметаат дека судирот на интереси ги тангира и приватниот и јавниот сектор, што ја потврдува потребата од пишани политики и процедури кои го уредуваат ова прашање на институционално

2 Илиевска М. (2020). Прв извештај за работата на Државната комисија за спречување корупција, Скопје: Институт за демократија Социетас Цивилис - (ИДСЦС), достапно на: http://antikorupcija.mk/uploads/records/file/web_PLATFORMA_priv_izveshtaj_DKSK.pdf (пристапено на: 4 април 2020)

ниво и во двата сектори. На институционално ниво или нема соодветни политики во рамки на кој се воспоставени процедури за пријавување можен судир на интереси од страна на вработените, или пак, такви процедури постојат но истите се недоволно познати или афирмирани меѓу вработените. Институциите – и јавните и приватните – е потребно да обезбедат и имплементираат соодветни политики, процеси и практики, искомунцирани во работната средина, коишто ќе охрабрат ефективна контрола и справување со ситуации на судир на интереси.

Граѓаните генерално, знаат што е правилно, а што не (на пр. вработување по роднински, семејни, пријателски и други врски). Сепак, не се до крај запознаени со самото значење на термините судир на интереси, непотизам и кронизам, што наведува на неопходност од воведување мерки за подигање на свеста и знаењето за превенција на судирот на интереси, користејќи алатки како континуирани обуки, лесно читливи формални и неформални водичи или прирачници и консултативни алатки.

Иако до крај не го разбираат терминот кронизам, сепак повеќе од половина од испитаниците сметаат дека припадниците и приврзаниците на политички партии имаат подобар третман во обезбедување на услугите во јавниот сектор, што ја наметнува потребата од преземање сериозни мерки и активности за менување на имиџот и на државата и на политичките партии во однос на перцепцијата на испитаниците.

ВОВЕД

ШТО Е СУДИР НА ИНТЕРЕСИ?

Постои јасна врска помеѓу корупцијата и судирот на интереси.³ Корупцијата претставува користење на јавната функција за лична корист, и секогаш вклучува судир на интереси, но сите случаи на судир на интереси не се истовремено и случаи на корупција.⁴

одлука + приватен интерес = судир на интереси

Судирот на интереси може да се појави во која било фаза на подготовка, разгледување или донесување на одлука. Покрај тоа што судирот се јавува како претпоставен, може и фактички⁵ или пак вистински, привиден, потенцијален⁶, судирот на интереси може да биде и:⁷

- **Реален.** Кога лице кое работи во јавниот сектор во конкретна ситуација има приватен интерес, а треба да ја изврши својата службена должност „тука и сега“.
- **Потенцијален.** Кога лице кое работи во јавниот сектор, има приватни интереси, за кои, со вршење на службените должности, секако ќе треба да одлучи дали во иднина ќе го претпостави приватниот во однос на јавниот интерес.

Реалниот и потенцијалниот судир на интереси, доколку не се решат на соодветен начин, му штетат како на угледот на носителот на функцијата, така и на и довербата во јавниот сектор. Спречувањето судир на интереси не значи дека се забранува имањето/постоењето на приватен интерес за лицата кои работат во јавниот сектор. Цел на спречувањето судир на интереси е контрола на однесувањето (дејствувањето) на лицето кое работи во јавната служба во ситуација на постоење потенцијален судир на интереси.

Ситуациите што предизвикуваат судир на интереси се многу различни, во ретки случаи - идентични (повторливи), а постојат навистина компликувани случаи, кои

3 ДКСК (2013). Прирачник за интегритет и судир на интереси, достапно на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/priracnik_za_integritet.pdf (пристапено на: 5 април 2020)

4 Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Сл. весник на РСМ бр. 12/2019

5 ДКСК (2013). Прирачник за интегритет и судир на интереси, ДКСК, 2013, достапно на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/priracnik_za_integritet.pdf, (пристапено на: 5 април 2020)

6 Ibid

7 Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (2018). A Guide of development and implementation of an anti-corruption environment in the public sector, достапно на https://www.stt.lt/data/public/uploads/2019/11/aav_viesajam_2018_09_05_viesinimui_pdf_en_2.pdf, (пристапено на: 5 април 2020)

се тешки за идентификување и за кои е потребно вклучување на квалификувани и компетентни лица. Затоа, во случај на судир на интереси, сите сомнежи е потребно да се адресираат до непосредниот раководител, раководителот на институцијата или лице овластено од негова страна како на пример службеникот за интегритет, доколку постои. Во ситуација на дилема или неможност истиот да пријави и разреши во рамки на самата институција, потребно е да се пријави и консултира надлежна институција, како на пример ДКСК.

Сепак, носителите на јавните овластувања пред да се стекнат со позиција во јавниот сектор и за и понатаму да работат во истиот мора приватните интереси да ги регулираат, на начин на којшто службените активности нема да создаваат судир на интереси. Токму поради тоа, судирот на интереси треба да биде:

- правилно идентификуван (препознаен);
- контролиран;
- ефикасно решен (отстранет).

Приватниот интерес вклучува различни видови благодарност, не секогаш од материјална природа. Тие можат да бидат и нематеријални, но наменети како придобивка на одредено лице во иднина.

Мерки за управување со судирот на интереси, како врата кон корупцијата во институциите, е имплементирање на антикорупциски превентивни мерки, кои меѓу другото опфаќаат и прифаќање на антикорупциската политика во вид на „јавна антикорупциска декларација“, која:

- ја вклучува и обврската на институцијата да ги исполнува барањата утврдени во националното законодавство и меѓународните документи, процедури за нивна примена, како и стандардите за деловна етика и принципите на транспарентно работење;
- го дефинира недозволеното однесување во институцијата (корупција, поткуп, подароци, судир на интереси, нетранспарентно спонзорство, донации итн.);
- утврдува листа на мерки за спречување на корупција преку обезбедување на транспарентно работење во институцијата;
- ги декларира најголемите очекувања за борба против корупцијата за вработените, раководителите, официјални претставници, партнери, клиенти и јавниот сектор.

Иако во нашата земја, очите на јавноста се главно свртени кон судирот на интереси во јавниот сектор, заради ефектите врз трошењето на јавните пари односно парите на граѓаните, сепак потребно е да се знае дека судирот на интереси може да се јави и во приватниот сектор. Имено, судирот на интереси во приватниот сектор, исто така, се однесува на секоја ситуација, кога приватните интереси на поединецот, односно вработениот може да бидат во судир со оние на деловниот субјект, односно компанијата. Во случај на судир на интереси, се појавува ризик дека вработените ќе донесат пристрасни одлуки кои може да имаат негативен ефект врз имотот или угледот на деловниот субјект односно претпријатието. Правилата за

справување со судирот на интереси најчесто се носат со формална постапка и одлука во средните и големите деловни субјекти. Во малите претпријатија, кои честопати се нарекуваат „семејни фирми“, судирот на интереси е неизбежен, бидејќи мнозинството нивни вработени се членови на едно потесно или пошироко семејство; оттука, нема смисла примената на мерки за справување со судирот на интереси, пред сè од причина што приватните, односно индивидуалните интереси во такви субјекти вообичаено се совпаѓаат со оние на самиот субјект.

КОИ СЕ ПОЈАВНИТЕ ФОРМИ НА СУДИРОТ НА ИНТЕРЕСИ?

Непотизам и кронизам

Зборот непотизам како специфичен вид на судир на интереси, доаѓа од латинскиот збор *perdōs* - внук, роднина и означува грижа и покровителство за членовите на семејството, роднините и други тесно поврзани лица (како и животни партнери), преку позиција, име и моќ. Непотизмот претставува ситуација кога одредено службено лице⁸ дава предност на одреден поединец или група, кои би требало да бидат исто третираны како и сите други, врз основа на семејна врска, пријателство или друга општествена “обврска”. Ова однесување се нарекува “кронизам” во оние случаи во кои станува збор за партиско-политички односи. Форма на судир на интереси е и клиентелизмот - покровителство на пријатели.

Непотизмот е една од најчестите форми низ кој што се манифестира судирот на интереси и легислативно претставува злоупотреба на службените овластувања на носителите на јавни функции, што се користат за приватни или тесно поврзани лични цели. Непотизмот вообичаено се јавува во оние институции каде што избраното или именувано лице има ингеренции лично да решава прашања за вработување. Постои и таканаречен латентен непотизам кога лицата кои работат во јавниот сектор водејќи грижа за можностите за кариера или подобрување на условите за работа на блиски лица, не секогаш и незадолжително во истите институции каде што работат, прават незаконско влијание врз службениците што донесуваат одлуки поврзани со лица блиски на себеси. Ваквите случаи е тешко да се идентификуваат затоа што обично се вршат нејавно и неофицијално. Влијанието врз другите лица не мора да е директно и може да се појави во различни форми.

Подароци

Подарок значи било која материјална или нематеријална вредност без разлика на нејзината висина, дадена на друго лице како знак на пријателство или благодарност⁹. Подароците вообичаено се даваат без било какви очекувања. Сепак, во зависност од вредноста на подарокот, кому му е даден и во какви околности, како и за која цел, подарокот може да се толкува како незаконска предност или поткуп; и затоа е исклучително важно да се препознае разликата меѓу подарок и поткуп и во јавниот и во приватниот сектор.

8 „Под поимот „службено лице“ се подразбираат сите избрани или именувани лица и вработени во јавниот сектор“, член 8 став 2 од ЗСКСИ

9 Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (2018). Anti-Corruption Handbook For Business, Vilnius, 2018., достапно на: <https://www.stt.lt/en/doclib/wnl41crg3tmvszezuchrvrtz9ehuam8f> (пристапено на: 10 март 2020)

Подарок е доброволно давање на вредност на друго лице без надомест. Концептот на подарок треба да биде синоним со зборот „бесплатно“. Подарок може да биде и услуга, односно нематеријална активност со материјална вредност (поправки, дизајн, убавина, процедури за унапредување на здравјето, услуги за рекреација, консултации, итн.). И гостопримството е еден вид подарок во форма на прием или давање услуга за задоволство за некое лице, што може да вклучува комбинација од материјални (храна, пијалаци, сместување) и нематеријални (услуга, атмосфера и слика) елементи.

Вистинскиот подарок никогаш не може да стане поткуп, а поткупот никогаш нема да биде подарок.¹⁰

КАКВА Е СОСТОЈБАТА СО СУДИРОТ НА ИНТЕРЕСИ ВО МАКЕДОНИЈА?

Судирот на интереси и неговите појавни облици, во последните години, сè повеќе го добиваат вниманието на јавноста во Република Северна Македонија и сè почесто стануваат предмет на јавна дебата. Тоа ја одразува растечката свест за сериозните последици од оваа штетна општествена појава.

Истовремено, Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), како институција надлежна за следење на судирот на интереси сè почесто се среќава со пријави за недоследности во однос на почитувањето на принципот на деполитизација, професионалност, компетентност и фер постапка. Во 2019 г. како што се приближувааше најавениот термин за отворање на преговорите за влез во Европската Унија, така се зголемуваше и „притисокот“ од политичките субјекти, а со тоа и очекувањата на јавноста, за постапување на ДКСК. Затоа, темите поврзани со потенцијална корупција, судир на интереси и непотизам ќе добиваат сè поголемо внимание и простор во медиумите. Начинот на кој ДКСК ќе ги третира овие теми значително ќе влијае на натамошниот успех и посветеноста на државата во борбата против корупцијата.

ЦЕЛИ НА ПРОЕКТОТ И ИСТРАЖУВАЊЕТО

Целта на овој документ е да се направи проценка на нивото на разбирање и искуствата на јавноста со судирот на интереси, непотизмот и кронизмот во Северна Македонија. Истовремено, документот дава и осврт на законската рамка и институционалната поставеност во справување со овие појави. Кон крајот, а врз основа на проценката и анализата на законската рамка, документот дава насоки за идно постапување кон надминување и подобрување на сознанијата и свеста за негативните ефекти од овие појави.

Овој документ дава и заклучоци и препораки насочени и кон активностите на ДКСК и други надлежни институции, заради проактивно делување во насока на подигање на свеста и знаењето за постоење, како и за негативните последици од судирот на интереси и неговите појавни форми.

¹⁰ Ibid.

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Во изработката на оваа анализа е користен мешовит методолошки пристап со користење примарни и секундарни податоци.

Анализата на состојбата и регулативата опфати прибирање и анализа на секундарни податоци со пребарување на онлајн и јавно достапни материјали и информации. Во периодот септември – ноември 2019 година, беа прибрани и анализирани десет закони и подзаконски акти, стратегии, извештаи од институции и граѓански организации и друга литература. Листата на документите кои беа предмет на анализата се дадени во библиографија.

За испитување на мислењето и познавањата на јавноста за појавните облици и распространетоста на судирот на интереси, непотизмот и кронизмот направена е теренска анкета на национален репрезентативен примерок од 1.000 испитаници. Анкетата беше спроведена преку квантитативен прашалник, со 20 прашања.

Анкетата беше спроведена од страна на обучен анкетен тим на „М-Прспект“ во периодот помеѓу 17 ноември и 2 декември 2019 година. Со примерокот беше опфатено население постаро од 18 години, а критериуми за репрезентативност беа: пол, етничка припадност, возраст, место на живеење и регионална застапеност. Според овие карактеристики, репрезентативноста на примерокот е потврдена за пол (50,3% жени и 49,7% мажи), и етничката застапеност (етнички Македонци 66,9%, етнички Албанци 24,9%, други етнички групи 8,3%). Во однос на местото на живеење, селската популација беше застапена со 42,2%, додека градската со 57,8%.

Во анализата, незначително малцинство се употребува за одговори помалку од 10% од примерокот, мало малцинство за 11% до 30%, малцинство за 31% до 50%, мнозинство за 51% до 70% и големо мнозинство за повеќе од 70%.

■ НАОДИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

АНАЛИЗА НА ЗАКОНСКАТА РАМКА

2.1 Закон за спречување на корупција и судир на интереси

Во Македонија, прашањето на судирот на интереси со посебни одредби во рамките на Законот за спречување на корупцијата е регулирано уште во 2002 година, за да подоцна во 2007 година се утврди потребата од донесување на посебен Закон за спречување судир на интереси¹¹ со кој што широко и универзално го регулира судирот на интереси во јавниот сектор. Сепак, имајќи ја предвид важноста од гледањето на судирот на интереси во непосредна поврзаност со корупцијата, а во насока на подобрување на законската рамка¹², во почетокот на 2019 година се носи Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси.

Така, тековно, судирот на интереси е уреден во Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси¹³ и во други законски и подзаконски акти. Поаѓајќи од дефиницијата на Организација за економска соработка и развој (ОЕЦД) каде судирот на интереси се дефинира како:

“Судир меѓу јавната должност и приватниот интерес на службеното лице, каде приватниот интерес на службеното лице може неправилно да влијае на вршењето на службените должности и овластувања. Службените лица при вршењето на нивните должности мора секогаш да дејствуваат во полза на јавниот интерес, со комплетно исклучување на нивниот приватен интерес, почитувајќи ги принципите на законитост, ефикасност, доверливост, независност, индивидуалност, чесност и професионалност”¹⁴

Согласно Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси, под судир на интереси се подразбира состојба во која било кое избрано или именувано лице или вработен во јавниот сектор има приватен интерес што влијае или може да влијае врз непристрасно вршење на неговите јавни овластувања или службени должности¹⁵. Ова значи дека во текот на работењето секое избрано или именувано лице и секој вработен во јавниот сектор е должен да внимава на потенцијален судир

11 Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Службен весник на РСМ бр. 12/2019

12 ДКСК (2016). Управување со судир на интереси – водич, Скопје: ДКСК, достапно на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/3_Vodich_za_sudir_na_interesi.pdf, (пристапено на: 1 април 2020)

13 Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Сл. весник на РСМ бр. 12/201

14 OECD (2003). Managing Conflict of interest in the public service: OECD guidelines and overview, достапно на: <http://www.oecd.org/gov/ethics/48994419.pdf>, (пристапено на: 5 април 2020)

15 OECD (2003). Managing Conflict of interest in the public service: OECD guidelines and overview, достапно на: <http://www.oecd.org/gov/ethics/48994419.pdf>, (пристапено на: 5 април 2020)

на интереси и да преземе мерки за негово одбегнување. Во случај на сомневање за судир на интереси, службеното лице е должно да побара мислење од ДКСК и да преземе неопходни мерки за да го спречи влијанието на приватниот интерес.¹⁶

Прашањето на судирот на интереси е уредено и со Конвенцијата на Обединетите Нации против корупцијата ратификувана уште во 2007 година од страна на Собранието на Република Македонија.¹⁷ Иако поминаа неколку години од усвојувањето на антикорупциската регулатива со која се уредува откривањето, менаџирањето и санкционирањето на судирот на интереси кај избраните и именуваните функционери и други службени лица, заради спречување на ризикот од корупција, нејзината практична имплементација не е доволно ефикасна што резултира со бројни случаи на судир на интереси, случаи на кронизам и непотизам и неспојливост на функции. Македонија ги има прифатено сите меѓународни документи од оваа област и тие претставуваат дел од домашното законодавство, па оттука е и неопходноста од нивна соодветна примена.

Домашното законодавство не содржи експлицитна дефиниција за специфични појавни облици на судирот на интереси, како што се непотизам или кронизам.

Следењето и спречувањето судир на интереси во сите негови облици во македонското законодавство има уште една алатка, а тоа е задолжителноста на пријавување на имотот и интересите на избраните или именуваните лица во форма на поднесување изјава за имотна состојба и интереси. Покрај информации за недвижниот и движниот имотна избраното или именуваното лице и на членовите на неговото семејство, изјавата содржи и детален преглед на интересите за него и за членовите на неговото семејство за работни места, членство во управни одбори, здруженија и фондации, како и други податоци за утврдување на интересите. Обврската за декларирање на интересите на избраните и именуваните лица важи при изборот односно именувањето, и по престанок на функцијата, со што се обезбедува следење на евентуално настанати судири на интереси за периодот додека ја извршувале функцијата.

Сите избрани или именуваните лица и вработени во јавниот сектор се должни да му служат на јавниот интерес.

Согласно член 81 став 1 од Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси, лица кои треба да поднесат изјава за имотна состојба и интереси се: избрано или именувано лице, одговорно лице во јавно претпријатие, јавна установа или друго правно лице што располага со државен капитал, нотар, извршител, административен службеник од категоријата А утврдена со закон или лице вработено во кабинетите на претседателот на Република Северна Македонија, претседателот на Собранието, потпретседателите на Собранието, претседателот на Владата, замениците на претседателот на Владата, министрите и генералниот секретар на Владата, заради извршување на работни задачи на посебен советник..

¹⁶ Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Сл. весник на РСМ бр. 12/2019, член 2.

¹⁷ Закон за ратификација на конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата, Сл. на РМ бр. 37/2007, <http://www.customs.gov.mk/images/documents/borbaKorupcija/oonProtivKorupcija.pdf>, (пристапено на: 7 април 2020)

Имајќи го предвид непотизмот како појавна форма на влијание, во Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси (ЗСКСИ) се утврдени ограничувања со кои сите избрани и именувани лица и јавни службеници не смеат да вршат никакво влијание при вработување или унапредување на некој член од нивното семејство, особено во органот/институцијата во која се избрани или именувани, односно вработени. Ова е засилено и со обврската за задолжително информирање на ДКСК за секој избор, назначување, вработување или унапредување на член од семејството во било кој државен орган, орган на локалната самоуправа, јавно претпријатие или друго правно лице во кое има државен капитал во рок од десет дена по таквиот избор, назначување, унапредување или вработување.

Исто така, избрано или именувано лице кое учествува или одлучува во постапка за вработување или е вклучено како член на тело што ја спроведува таа постапка е должно да го извести раководителот на институцијата каде што работи за сите постапки за вработувања што можат да предизвикаат судир на интереси. По утврдувањето на односот на службеното лице со кандидатот за вработување, раководителот на институцијата е должен да ги преземе сите неопходни мерки за спречување на појавата на судир на интереси, при што е должно да се из земе од донесувањето на одлуката во која има личен интерес.

Со посебна глава во рамките на Законот за јавни набавки,¹⁸ е регулирано прашањето на судир на интереси, упатува на примена на Законот за спречување судир на интереси, примена на инструментот изземање и потпишување на изјава за непостоење на судир на интереси од страна на сите учесници во набавката од страна на договорниот орган.

И покрај постоењето на ДКСК како институција директно надлежна за решавање на прашањето на судир на интереси дури 79% од испитаниците воопшто не се запознаени со нејзините надлежности.

Клучна институција за следење на судирот на интереси кај избрано или именувано лице или вработен во јавниот сектор е ДКСК.

Со цел креирање и примена на ефикасни антикорупциски политики и практики, како и јакнење на нормативниот и институционалниот капацитет на Македонија за превенција на корупцијата и судирот на интереси на долгорочни основи, уште во 2002 година, со Законот за спречување на корупцијата е основана Државната комисија за спречување на корупцијата. Во наредните години Законот претрпува и неколку измени, кои ќе бидат од значење за функционирањето на ова тело, нејзините надлежности како и положбата и составот на ДКСК. Тековно, ДКСК е составена од претседател и шест членови кои ги именува Собранието на Република Северна Македонија со мандат од пет години, без право на уште едно именување. Од 2010 година наваму, членовите на ДКСК функцијата ја остваруваат професионално, како редовен работен однос. 2016 година е втората мандатна година на четвртиот состав на ДКСК, избран во 2015 година во чиј мандат, во годините 2017-2018 година,¹⁹

¹⁸ Закон за јавни набавки, Сл. весник на РСМ бр. 24/2019

¹⁹ Камилевска Трповска С. (2018). Анализа на работата на ДКСК од 2017 година: Препораки за работата на новата ДКСК, Снежана Камилевска Трповска, МЦМС, достапно на: <http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%20>

ДКСК имаше турбулентен период каде пратеници во Собранието на РМ, го актуелизираа прашањето за оставки на членовите на ДКСК и побараа од членовите на Државната комисија за спречување на корупцијата да си поднесат неотповиклива оставка поради злоупотреби констатираны во ревизорскиот извештај.²⁰ Токму поради наведеното, па сè до донесувањето на новиот ЗКСИ, ДКСК беше нефункционална со само 2 члена. Последен извештај кој дава податоци за бројот на предмети отворени по било кој основ е Извештајот за работа на ДКСК од 2016 година, во кој се наведени само 78 нови предмети за судир на интереси.²¹

По именувањето на новиот, петти состав на ДКСК, очигледно се врати довербата на граѓаните во институцијата, по што имаше прилив на пријави од граѓани од почетокот на 2019 година. Во состојба кога во земјата се откриваа информации за големи коруптивни зделки, очекувањата од основањето на ДКСК беа високи и се положуваа големи надежи токму во оваа институција. Кон средината на февруари 2019 година, новите членови на ДКСК започнаа со работа, и тоа ни помалку ни повеќе туку директно влегоа во изборен процес – претседателските избори во април 2019 година. Не постоеше медиум што не ги викна на интервју. Не постоеше конференција на која новите членови на ДКСК не беа дел од неа. Целата јавност се сврте кон нив. Речиси да не беа ни конституирани, јавноста им фрли на маса стотици случаи за можен непотизам и судир на интереси при вработувања. Додека ДКСК излегуваше со соопштенија дека работи на предметите, дека чекаат одговор од надлежни институции и слично, јавноста очеку-

Во период од јуни до август 2019 ДКСК има донесено една јавна опомена за службени лица избрани на непосредни избори за лице кое се наоѓа во состојба на судир на интереси, односно кумулација на функции како појавен облик на судирот на интереси. На лицето му се наметна обврска за откажување на едната од двете спомнати функции. Бидејќи лицето не постапи по барањето на ДКСК, односно во законски утврдениот рок доброволно не се откажа од извршување на едната од двете функции кои во моментот ги извршуваше и не го отстрани судирот на интереси, ДКСК изрече мерка „јавна опомена“. По „јавна опомена“ службеното лице постапи по барањето на ДКСК и се повлече од една од двете функции, со што ја отстрани состојбата на судир на интереси. Изречените мерки „јавна опомена“ ДКСК ги објавува во средствата за јавно информирање и/или на веб страницата на ДКСК.

Иако Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси уредува донесување на подзаконски акти релевантни за регулирање на судир на интереси и 6 месеци по именувањето на претседател и членови на ДКСК, сепак до денот на изготвување на Извештајот истите не се донесени.

%D0%94%D0%9A%D0%A1%D0%9A(1).PDF (пристапено на: 10 март 2020)

20 М.В. (2018). „Оставки во Антикорупциската комисија: По Миленков, оставка поднесе и претседателот на Комисијата“, Академик онлајн портал, 6 март 2018 година, достапно на: <https://akademik.mk/ostavki-vo-antikoruptsiskata-komisija-po-milenkov-ostavka-podnese-i-pretседателot-na-komisijata> (пристапено на: 10 март 2020); и МРТ (2018). „Парламентарното мнозинство бара оставки од членовите на ДКСК“, 1 март, 2018 година, достапно на: <http://mrt.com.mk/node/47249> (пристапено на: 10 март 2020)

21 ДКСК (2017). Годишен извештај за работата на Државната комисија за спречување на корупцијата за 2016 година, достапно на: <https://www.dksk.mk/fileadmin/PDF/izvestaj.pdf>, (пристапено на: 10 март 2020)

ваше решен предмет. Согласно одредбите на ЗСКСИ само во периодот од јануари 2019 година, заклучно со 14 октомври 2019 година ДКСК има оформено вкупно 362 предмети заради утврдување на постоење на судир на интереси, за кои е донесена една одлука за изрекување мерка јавна опомена²². Согласно член 80 од ЗСКСИ, ДКСК ја известува јавноста за случаите на судир на интереси по кои таа постапува, односно седниците на ДКСК се јавни и сите случаи се објавуваат.

Веќе помина првата година од функционирањето на новиот состав, но од Комисијата, освен дека отвора нови случаи на ниска корупција, други соопштенија немаше. Членовите на ДКСК во повеќе наврати констатираа дека на Комисијата ѝ се потребни нови простории, зголемен буџет и зголемување на човечките ресурси за да може непречено да ги извршува своите надлежности. ДКСК, покрај седумте членови, има само 20 вработени лица во Секретаријатот, вклучувајќи го и генералниот секретар. Ова се лица кои треба да ги спроведат новите зајакнати надлежности, утврдени со закон.²³

Надлежностите на ДКСК се уредени во ЗСКСИ донесен во јануари 2019 година. Законот ги интегрираше спречувањето на корупцијата и спречувањето на судирот на интереси, кои пред тоа беа предмет на уредување на посебни закони. Со новото законско решение, ДКСК добива проширени надлежности во однос на спречување на корупцијата и судирот на интереси, со можност да побара податоци од банки и други финансиски институции за што веднаш го информира службеното лице за кое се бараат податоци, односно одговорното лице во правното лице за кое се бараат податоци и има пристап до бази на податоци кои се водат во други органи и институции, при што има директен електронски пристап и има право да ги користи податоците без надоместок.

Покрај со ЗСКСИ, материјата за судирот на интереси е уредена и регулирана со поголем број законски прописи и етички кодекси, дел од кои како илустрација се дадени во продолжение.

И покрај законското решение, сепак, ДКСК не успева да ја утврди бројката за лица кои треба да поднесат изјава за интереси, бидејќи раководните лица на институции и органи кои вршат избори и именувања или од нив овластени лица, кои се должни да доставуваат образец со податоци за избрани и именувани лица, не ги доставуваат редовно.

22 Илиевска М (2020). Прв извештај за работата на Државната комисија за спречување корупција, Скопје: Институт за демократија Социетас Цивилис - (ИДЦС), 2020 достапно на: http://antikorupcija.mk/uploads/records/file/web_PLATFORMA_priv_izveshtaj_DKSK.pdf и Транспарентност Македонија (2019б). Следење на работата на државната комисија за спречување корупција, Втор квартален извештај септември-ноември 2019, достапно на: <http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%92%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf>, и Јавна опомена, ДКСК, 2019, достапно на: <https://dksk.mk/index.php?id=82> (пристапено на: 5 март 2020)

23 Транспарентност Македонија (2019а). Следење на работата на државната комисија за спречување корупција, Прв квартален извештај јуни-август 2019, достапно на: http://www.transparency-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%9F%D1%80%D0%B2%20%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf?fbclid=IwAR0F8jkzY2kQ6XerDJ2IG7RQlrlhFRURoSat-ExuTE8ZentVrXEHs_rZI, (пристапено на: 1 март 2020)

2.2 Законски прописи што ја пропишуваат постапката пред судовите и органите на управата

Во законските прописи што ја пропишуваат постапката пред судовите и органите на управата се пропишани одредби за изземање на судијата, судијата поротник, односно службеното лице и тоа во:

1. Во Законот за парничната постапка,²⁴ се определени причините за изземање и околности што ја доведуваат во сомневање неговата непристрасност:
 - ако самиот е странка, законски застапник или полномошник на странка;
 - ако со странката е во однос на соовластеник, сообврзник или регресен обврзник или ако во истиот предмет е сослушан како сведок или вештак;
 - ако постојано или привремено работи кај работодавец кој е странка во постапката;
 - ако странката или законскиот застапник или полномошникот на странката му е роднина по крв во права линија до кој и да е степен, а во странична линија до четврти степен, или му е брачен другар, вонбрачен другар или роднина по сватовство до втори степен, без оглед дали бракот престанал или не;
 - ако е старател, посвоител, посвоеник, хранител или храненик на странката, на нејзин законски застапник или полномошник;
 - ако во истиот предмет учествувал во донесувањето на одлуката на понискиот суд или на друг орган и
 - ако постојат други околности што ја доведуваат во сомневање неговата непристрасност.
2. Во Законот за кривичната постапка,²⁵ се определени причините за изземање на судијата или судијата поротник:
 - ако е оштетен со кривичното дело;
 - ако обвинетиот, неговиот бранител, тужителот, оштетениот, неговиот законски застапник или полномошник, му е брачен, односно вонбрачен другар или роднина по крв во права линија до кој и да е степен, во странична линија до четврти степен, а по сватовство до втор степен;
 - со обвинетиот, неговиот бранител, тужителот или со оштетениот е во однос на старател, лице под старателство, посвоител, посвоеник, хранител или храненик;
 - во истиот кривичен предмет учествувал како судија на претходна постапка, учествувал во испитувањето на обвинението пред главната расправа, или учествувал во постапката како тужител, бранител, законски

²⁴ Закон за парничната постапка, Сл. весник на РМ, бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010 и 124/2015), член 64

²⁵ Закон за кривичната постапка, Сл. весник на РМ, бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016 и 198/2018), член 33

застапник или полномошник на оштетениот, односно на тужителот, или е испитан како сведок или како вештак и во истиот предмет учествувал во донесувањето на одлуката на понискиот суд или ако во истиот суд учествувал во донесувањето на одлуката која се побива со жалбата и

- ако постојат околности кои предизвикуваат сомневање во неговата непристрасност.

3. Во Законот за општата управна постапка,²⁶ во кој е наведено дека со цел да се обезбеди непристрасноста на овластеното службено лице, службеното лице нема да учествува во управната постапка ако настане некоја од следните ситуации:

- службеното лице има непосреден или посреден личен интерес во конкретниот предмет;
- службеното лице со странката или со застапникот на странката е роднина по крв во права линија или роднина по крв во странична линија заклучно до четврти степен, брачен другар или партнер од вонбрачна заедница, или роднина по брачниот другар заклучно до втор степен, дури и тогаш кога брачната односно вонбрачната заедница престанала;
- службеното лице со странката или со застапникот или полномошникот на странката е во однос на старател, посвоител, посвоеник или хранител;
- службеното лице или лицата наведени во алинеите 2 и 3 од овој став учествувало во постапката како странка, сведок, вештак, адвокат или застапник на странката;
- службеното лице или лицата наведени во алинеите 1 и 2 од овој став имаат непосреден или посреден интерес во предмет поврзан со конкретниот предмет;
- поведена е судска постапка помеѓу странките и службеното лице или лицата наведени во алинеите 2 и 3 од овој став
- службеното лице или лицата наведени во алинеите 2 и 3 од овој став се должници или доверители на странките;
- службеното лице остварува надоместок од странката или е член на управниот одбор, надзорниот одбор или слично тело на странката;
- службеното лице или лицата наведени во алинеите 1 и 2 од овој став имаат примено подароци од странките пред или по поведувањето на управната постапка или
- службеното лице веќе учествувало во работата во текот на првостепената постапка.

4. Процесниот институт „изземање“ се применува и во вонпарничната постапка, прекршочната постапка, постапката во управните спорови, при

²⁶ Закон за општата управна постапка, Сл. весник на РМ, бр. 124/2015, член 25

што самите закони за вонпарнична постапка, прекршоци и за управните спорови не содржат посебни одредби за изземањето, туку упатуваат на сообразна и соодветна примена на други законски прописи и тоа:

- Според Законот за вонпарничната постапка,²⁷ во вонпарничната постапка сообразно ќе се применуваат одредбите од Законот за парничната постапка;
 - Според Законот за прекршоците²⁸ во поглед на изземањето судовите го применуваат Законот за кривичната постапка, додека прекршочниот орган во поглед на прекршочната постапка го применува Законот за општата управна постапка;
 - Според Законот за управните спорови,²⁹ за постапката во управните спорови, соодветно ќе се применуваат одредбите од Законот за парничната постапка.
5. Според судската пракса на Европскиот суд за човекови права, постоењето на непристрасност мора да се утврди врз основа на субјективен тест, односно врз основа на лична убеденост за конкретен судија во одреден случај и исто така, според објективен тест, имено, со утврдување дали судијата дал доволно гаранција потребна за исклучување на било каков легитимен сомнеж во тој поглед.

2.3 Законски прописи што ја пропишуваат материјата за службениците (административните службеници, судските службеници, јавно-обвинителските службеници)

Судирот на интереси е уреден во законските прописи што ја пропишуваат материјата за службениците (административните службеници, судските службеници, јавно-обвинителските службеници), и тоа:

1. Во Законот за судска служба,³⁰ според кој судските службеници работите утврдени со закон ги извршуваат врз основа на начелата на законитост, професионалност, стручност и компетентност, одговорност, ефикасност, професионална етика, непристрасност и објективност, сервисна ориентраност, транспарентност и доверливост, спречување судир на интереси и економичност, како и дека незаконито располагање со материјалните и финансиските средства, примање на подароци или друг вид корист, поставување на личен финансиски интерес во судир со положбата и статусот на судски службеник и однесување спротивно на одредбите на Кодексот за судските службеници претставува потешка дисциплинска повреда;³¹

27 Закон за вонпарничната постапка, Сл. весник на РМ, бр. 9/2008, член 33

28 Закон за прекршоците, Сл. весник на РСМ, бр. 96/2019, член 2

29 Закон за управните спорови, Сл. весник на РМ, бр. 62/2006 и 150/2010, член 7-а

30 Закон за судска служба, Сл. весник на РМ, бр. 43/2014, 33/2015, 98/2015, 6/2016, 198/2018 и 248/2018, член 4

31 Закон за судска служба, Сл. весник на РМ, бр. 43/2014, 33/2015, 98/2015, 6/2016, 198/2018 и 248/2018, член 93 став 1 алинеи 5, 11, 20 и 23

2. Во Законот за јавно-обвинителска служба,³² според кој јавно-обвинителските службеници работите утврдени со закон ги извршуваат врз основа на начелата на законитост, професионалност, стручност и компетентност, одговорност, ефикасност, професионална етика, непристрасност и објективност, сервисна ориентираност, транспарентност и доверливост, спречување судир на интереси и економичност, како и дека незаконито располагање со материјалните и финансиските средства, примање на подароци или друг вид корист, поставување на личен финансиски интерес во судир со положбата и статусот на јавно-обвинителски службеник и однесување спротивно на одредбите на Кодексот претставува потешка дисциплинска повреда.³³

2.4 Етички кодекси

И со етичките кодекси коишто ја уредуваат материјата на службениците, судиите, обвинителите и другите субјекти во јавниот и приватниот сектор, е опфатен судирот на интереси, на пример, во:

- Етичкиот кодекс за државните службеници,³⁴ каде што има одредби за конфликт на интереси, принципите на непристрасност и самостојност и слично;
- Етичкиот кодекс за јавните службеници,³⁵ каде што има одредби за конфликт на интереси, принципите на непристрасност и самостојност и слично. Јавниот службеник нема да дозволи финансискиот интерес или било каква друга форма на интерес за него, за неговото семејство, роднините, пријателите, за физички и правни лица со кои има или претходно имал деловни врски, да дојде во конфликт со неговиот статус на јавен службеник;
- Етичкиот кодекс на јавните обвинители во Република Македонија,³⁶ преку принципите на непристрасност и независност;
- Кодексот на етика на вработените во судската служба на Република Македонија,³⁷ во врска со активностите надвор од работното место, личниот финансиски интерес и конфликт со неговата положба и статус на вработен во судската служба;
- Етичкиот кодекс на стечајните управници,³⁸ во кој има одредби за судир на интереси;
- Етичкиот кодекс на инспекторите,³⁹ во кој има одредби за судир на интереси;

32 Закон за јавно-обвинителска служба, Сл. весник на РМ, бр. 62/2015, 231/2015, 11/2016 и 21/2018), член 4

33 Член 97 став 1 алинеи 5, 11, 20 и 22 од истиот закон

34 Етички кодекс за државните службеници, Сл. весник на РМ, бр.129/2011

35 Етички кодекс за јавните службеници, Сл. весник на РМ, бр.133/2011

36 Етички кодекс на јавните обвинители во Република Македонија, Сл. весник на РМ, бр.194/2014

37 Кодекс на етика на вработените во судската служба на Република Македонија, Сл. весник на РМ, бр.140/2010.

38 Етички кодекс за стечајните управници, Сл. весник на РМ, бр.119/2006

39 Етички кодекс на инспекторите, Сл. весник на РМ, бр.108/2014

- И повеќе други етички кодекси во различни области (банкарство, пензиски фондови, внатрешни ревизори, осигурување, кодексот на судска етика, кодекс на професионалната етика на адвокатите, судиите и други).

2.5 Законот за јавните набавки

Во Законот за јавните набавки⁴⁰ е предвидено дека:

- За спречување судир на интереси во постапките за јавни набавки соодветно се применуваат одредбите од Законот за спречување судир на интереси (член 37)⁴¹
- Во постапката за јавна набавка, претседателот, заменикот на претседателот, членовите и замениците на членовите на комисијата за јавна набавка, како и одговорното лице потпишуваат изјава за непостоење судир на интереси која претставува дел од досието од спроведена постапка. Во случај на судир на интереси кај претседателот, неговиот заменик, членовите и нивните заменици во комисијата, истите се повлекуваат од работа во комисијата, за што го известуваат одговорното лице и се заменуваат со други лица;
- Во случај на судир на интереси кај одговорното лице, истото со посебно решение овластува друго лице од редот на функционерите или раководните службеници кај договорниот орган да ги донесе соодветните одлуки и да го потпише договорот, за што го известува органот на управување или органот кој е надлежен за контрола на неговото работење (член 38 од законот).

2.6 Закон за трговските друштва и Закон за здруженија и фондации

Во Законот за трговските друштва,⁴² кој се применува и на друштвата со доминантна или целосна сопственост на државата, има одредби за судирот на интереси (членови 239, 250, 349), зделка со заинтересирана страна (членови 457, 459 и 460).

Во Законот за здруженија и фондации,⁴³ има одредби за судирот на интереси, како и дефиниција според која „судир на интереси“ подразбира судир на овластувањата и должностите во врска со работењето на организацијата со приватниот интерес на лицето кое има овластувања и должности, во кои приватниот интерес влијае

40 Закон за јавните набавки, Сл. весник на РМ, 24/2019, членови 37 и 38

41 Треба да се има предвид дека Законот за спречување судир на интереси, Сл. весник на РМ, бр. 70/2007, 114/2009, 6/2012 и 153/2015, престанал да важи на 19 јануари 2019 година, односно пред донесувањето и почетокот на примената на Законот за јавните набавки (кој е објавен во Сл. весник на ден 1 февруари 2019 година). Имено, постапката за донесување на Законот за јавните набавки била започната во Собранието во текот на 2018 година, кога важел Законот за спречување на судир на интереси, а во меѓувреме не било извршено соодветно усогласување на текстот на предлог-законот со донесување на новиот Закон за спречување на корупцијата и судир на интереси.

42 Закон за трговските друштва, Сл. весник на РМ, бр. 28/2004; 84/2005; 25/2007; 87/2008; 42/2010; 48/2010; 24/2011; 166/2012; 70/2013; 119/2013; 120/2013; 187/2013; 38/2014; 41/2014; 138/2014; 88/2015; 192/2015; 6/2016; 30/2016; 61/2016; 64/2018 и 120/2018), членови 239, 250, 349, 457, 459 и 460

43 Закон за здруженија и фондации, Сл. весник на РМ, бр. 52/2010, 135/2011 и 55/2016), член 3 став 1 алинеја 17 и член 75 став 1 алинеја 7

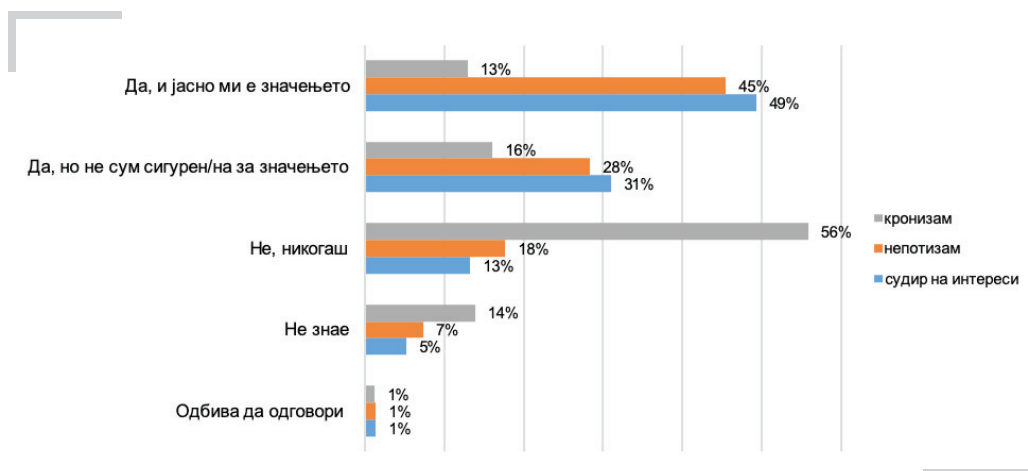
или може да влијае врз вршењето на овластувањата и должностите во врска со работењето на организацијата. Притоа, со статутот на здруженијата и фондациите може да се уреди судирот на интереси, а здружението или фондацијата ќе може да се здобие со статус на организација од јавен интерес, ако има пропишано правила за судир на интереси и за обезбедување на транспарентност и јавност во работењето (член 75 став 1 алинеја 7).

АНАЛИЗА НА СОЗНАНИЈАТА И ИСКУСТВАТА НА ГРАЃАНИТЕ

Во рамките на истражувањето, беше спроведена и теренска анкета за анализа на сознанијата и искуствата на граѓаните, на национален репрезентативен примерок од 1.000 испитаници.

Прашани дали до сега се сретнале со поимите судир на интереси, кронизам и непотизам, големо мнозинство одговорило потврдно во однос на поимите судир на интереси (80,3 %) и непотизам (73,7 %), додека со терминот кронизам се сретнале малцинство на граѓаните (29%). Меѓутоа, иако се сретнале со терминот, 31 % од нив не се сигурни за значењето на поимот судир на интереси, односно 28,3 % не е сигурни дека го разбираат поимот непотизам. Повеќе од половина од испитаниците (55,9 %) никогаш не се сретнале со поимот кронизам (Графикон 1).

Графикон 1. Запознаеност со поимите судир на интереси, непотизам и кронизам

Кај етничка припадност може да се забележи дека меѓу етничките Македонци е најмал делот од оние кои никогаш не се сретнале со поимот судир на интереси, односно 9,4 %. Кај етничките Албанци тој број е поблиску до просекот, односно 18,7 % никогаш не слушнале за овој поим. Значително повисоки се % кај останатите малцински етнички заедници и тие се движат над 30 %.

Евидентна е разликата и во бројот на оние кои се сретнале со поимот судир на интереси во зависност од нивното образование. Со растот на нивото на образование се зголемува бројот на оние кои се сретнале со поимот судир на интереси, а опаѓа бројот на оние кои изјавиле дека никогаш не слушнале за овој поим. Слични промени има и за сретнување со поимот непотизам, односно како расте образование поголем

е број на испитаниците кои слушнале за овој поим. Додека кај поимот кронизам нема толку значителни разлики, односно 76,2% од оние со незавршено основно изјавиле дека никогаш не слушнале, а 62,5% од оние со постдипломски студии (Табела 1).

Табела 1. Ниво на образование и запознаеност со поимот судир на интереси

Судир на интереси	Образование					
	незавршено основно	основно	средно	вишо	високо	постдипломски студии
Да и јасно ми е негово значење	9,5%	23,8%	45,8%	73,3%	68,6%	81,3%
Да, но не сум сигурен/на за значењето	23,8%	36,1%	34,6%	17,8%	23,9%	12,5%
Не, никогаш не сум слушнал/а	57,1%	30,3%	12,6%	2,2%	4,4%	0,0%
Не знае	9,5%	9,8%	5,1%	6,7%	2,7%	0,0%
Одбива да одговори	0,0%	0,0%	1,9%	0,0%	0,4%	6,3%

Прашани да одговорат дали непотизмот е користење лични пријателски, партиски/политички или семејни врски за остварување корист, само 38,4% го познаваат вистинското значење, односно одговориле дека непотизам е токму користење на семејни врски и односи за остварување лична или приватна корист (Графикон 2).

Графикон 2. Мислење за примери на непотизам во јавниот сектор

Иако е голем делот од оние кои не се сретнале со поимот кронизам, прашани што од наведеното е кронизам 31,4% од нив одговориле дека тоа е користење на лични

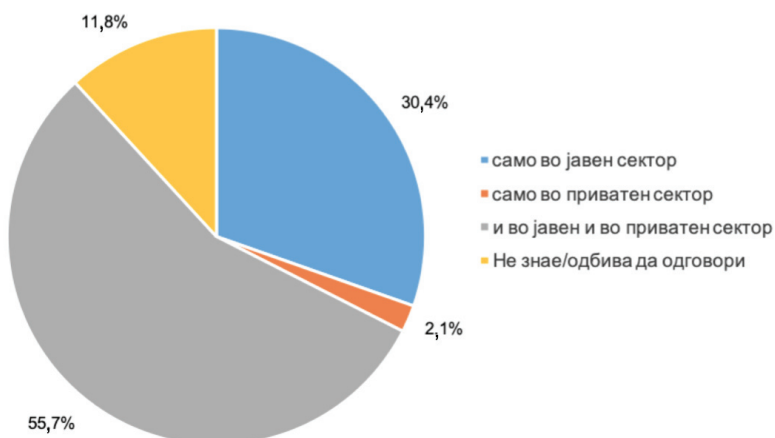
пријателски врски за остварување корист, 24,8% дека тоа е користење на бизнис врски, односно односи за остварување на корист, а 14,5% од нив сметаат дека тоа е остварување на верски, односно религијски врски за остварување корист (Графикон 3).

Графикон 3. Мислење за примери на кронизам во јавниот сектор

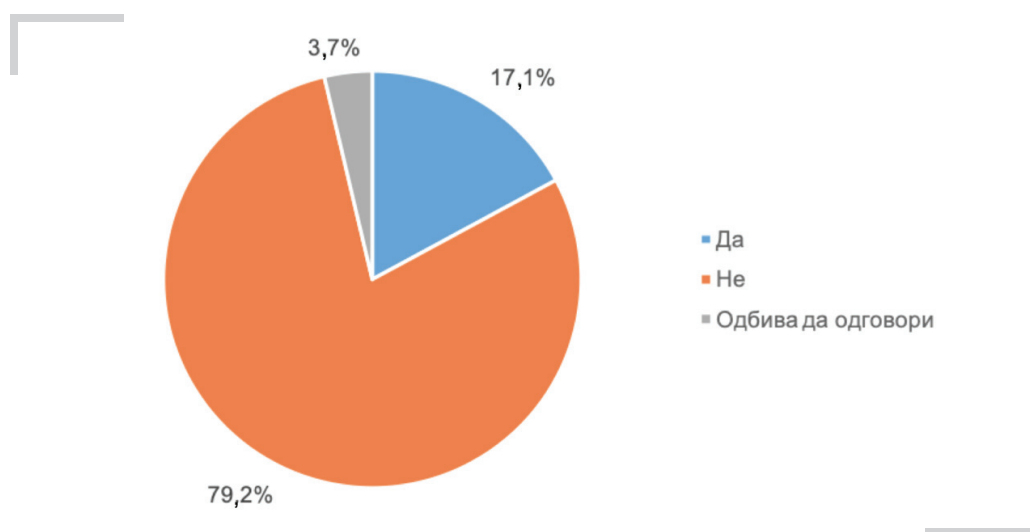
Со цел да се оцени дали јавноста знае дека судирот на интереси е состојба којашто може да се јави на секое работно место, испитаниците беа прашани да кажат дали судир на интереси се јавува во јавен, во приватен или и во приватен и во јавен сектор. Па така мнозинство од 55,7% одговориле дека судир на интереси се јавува и во приватен и во јавен сектор, додека 30,4% сметаат дека ова е појава која се јавува само во јавниот сектор (Графикон 4).

Графикон 4. Мислење за постоење судир на интереси по сектори

Големо мнозинство на граѓаните (79,2%) не знаат каде можат да пријават сомневање или сознание за постоење на судир на интереси во јавниот сектор (Графикон 5). Мало малцинство од 17,1% (односно 171 лице) изјавиле дека знаат каде ова сознание би можеле да го пријават. Најголем дел од нив, изјавиле дека тоа би го пријавиле во ДКСК (32,2%) или полиција (26,9%) (Табела 2).

Графикон 5. Дали знаете каде можете да пријавите сомневање или сознание за постоење на судир на интереси во јавниот сектор?

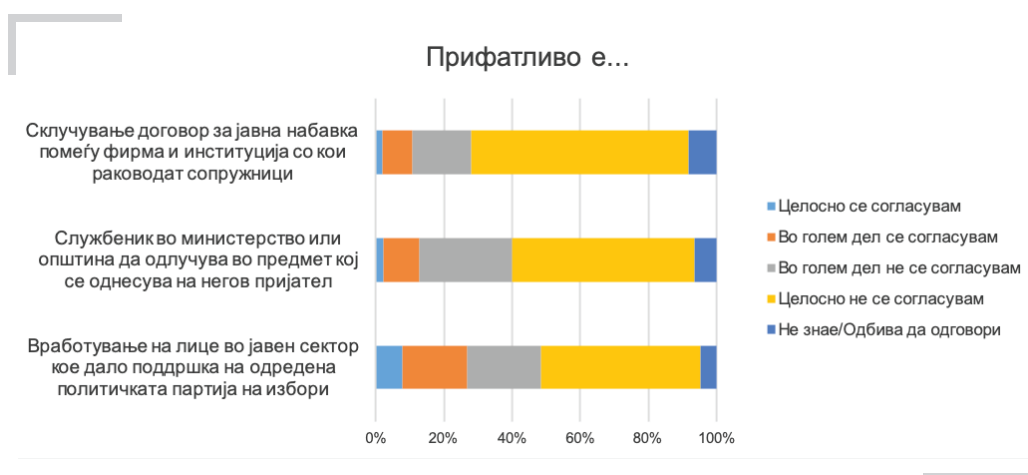

Табела 2. Институција во која испитаниците би пријавиле сомневање или сознание за постоење судир на интереси

Назив на институција	%
ДКСК	32,2%
Полиција	26,9%
обвинителство	13,5%
друго	11,1%
Државен инспекторат	8,2%
Народен правобранител	5,3%
Царинска управа	2,9%
ВКУПНО	100,0%

Прифатливоста на појавите на судир на интереси, непотизам и кронизам во јавниот сектор може да се согледа од тоа колку испитаниците се согласуваат со одредени ставови кои што се појавни состојби на овие појави. За големо мнозинство од испитаниците не се прифатливи појави како склучување на договор за јавна набавка помеѓу фирма и институција со кои раководат сопружници (81,2%) и одлучување на службеник во министерство или општина во предмет кој се однесува на неговиот пријател (80,9%). Иако мнозинство сметаат дека не е прифатливо вработување на лице коешто ја дало поддршка на одредена политичката партија во текот на изборен процес (68,6%), треба да загрижува факт дека 26,8% сметаат дека тоа сепак е прифатливо (Графикон 6).

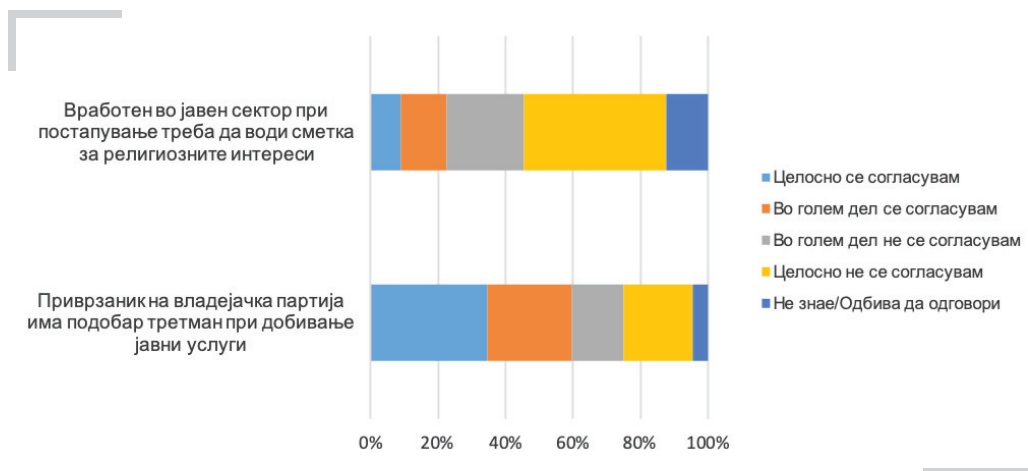
Графикон 6. Ставови околу роднински, пријателски и партиски врски во остварување јавна функција

Испитаниците беа прашани и за тоа дали сметаат дека вработени во јавниот сектор при своето постапување треба да води сметка за религиозни интереси. Од нив 22,5% изјавиле дека вработени во јавниот сектор при своето постапување треба да води сметка за религиозни интереси. Гледано по етничка структура, се забележуваат незначителни разлики. Па така, со овој став се согласуваат 21,8% етнички Македонци и 23,9% етнички Албанци.

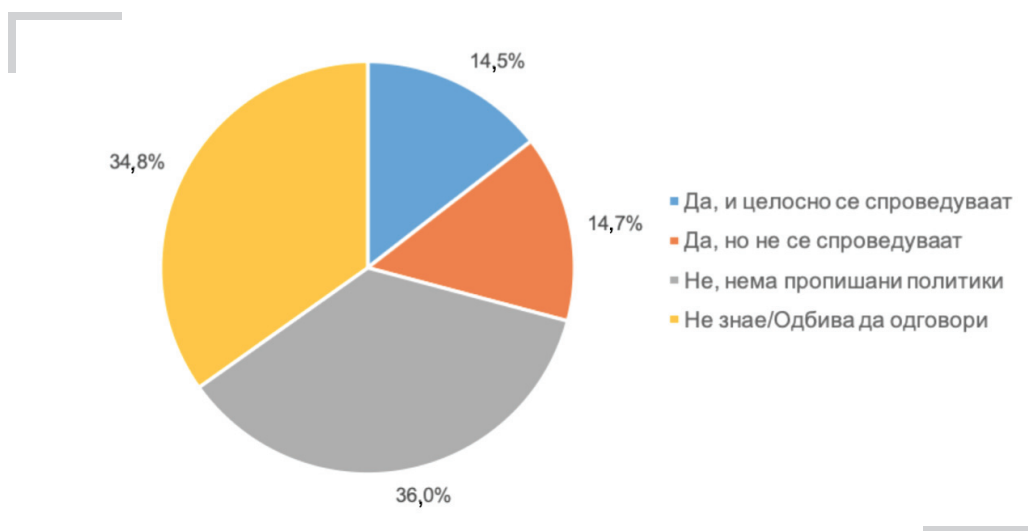
Судирот на интереси поврзан со партизацијата се потврдува и со ставот на испитаниците дека 59,7% од нив сметаат дека приврзаниците на политичка партија на власт имаат подобар третман при добивање услуги во јавниот сектор (Графикон 7).

Графикон 7. Ставови во врска со влијанието на религијата и политиката во јавниот сектор

Според испитаниците, работодавачите во Македонија многу ретко имаат пропишани политики и мерки за сузбивање на судир на интереси. Односно, 14,5% испитаници изјавиле дека нивните работодавачи имаат овие политики и тие целосно се спроведуваат, 14,7% изјавиле дека иако ги имаат тие не се спроведуваат, а 36,0% изјавиле дека немаат политики и мерки за сузбивање на судирот на интереси (Графикон 8). При што, значителен е процентот на испитаници кои не знаат, односно одбиваат да одговорат. Структурата на одговорите во зависност од секторот од кој доаѓаат испитаниците, може да се забележи дека најмногу вработени во јавниот сектор (41,9%) изјавиле дека на нивното работно место има политики за сузбивање на судир на интереси, додека во приватен сектор тој процент е 25,1% (Табела 3).

Графикон 8. Дали вашиот работодавач има пропишани политики и мерки за сузбивање судир на интереси?

Табела 3. Работен статус и запознаеност со политиките и мерките за сузбивање судир на интереси на работното место

	Работен статус					
	Самовработен / слободна професија	Вработен во приватна фирма	Вработен во јавен сектор	Вработен во мешовита сопственост	Вработен во здружение/ фондација	Земјоделец
Да, и целосно се спроведуваат	16,7%	10,4%	24,5%	0,0%	0,0%	2,9%
Да, но не се спроведуваат	10,4%	14,7%	17,4%	20,0%	20,0%	5,9%
Не, нема пропишани политики	33,3%	38,6%	25,8%	60,0%	20,0%	67,6%
Не знае	22,9%	34,0%	27,7%	20,0%	50,0%	23,5%
Одбива да одговори	16,7%	2,3%	4,5%	0,0%	10,0%	0,0%

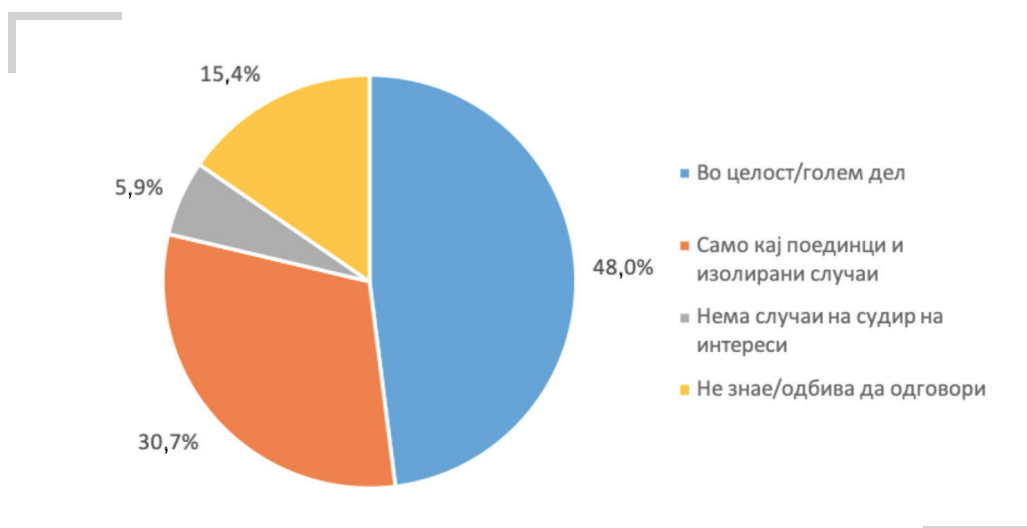
Лицата со понизок степен на образование се и помалку запознаени со постоењето на политики за судир на интереси на нивното работно место. Па така, 85,7% од оние со незавршено основно и 60% од оние со основно образование изјавиле дека нивниот работодавач нема пропишани политики (Табела 4).

Табела 4. Ниво на образование и запознаеност со политиките и мерките за сузбивање судир на интереси на работното место

	Образование					
	Незавршено основно	Основно	Средно	Више	Високо	Постдипломски студии
Да, и целосно се спроведуваат	0,0%	0,0%	11,0%	22,2%	21,0%	22,2%
Да, но не се спроведуваат	0,0%	5,0%	15,3%	38,9%	13,1%	11,1%
Не, нема пропишани политики	85,7%	60,0%	37,7%	11,1%	31,8%	22,2%
Не знае	14,3%	35,0%	32,0%	22,2%	29,0%	33,3%
Одбива да одговори	0,0%	0,0%	3,9%	5,6%	5,1%	11,1%

Големо мнозинство од испитаниците (78,7%) сметаат дека судирот на интереси е присутен во јавниот сектор, и тоа 30,7% сметаат дека тој се среќава само кај поединци и во изолирани случаи додека речиси половина (48,0%) сметаат дека истиот е присутен во голем дел од јавниот сектор (Графикон 9).

Графикон 9. Мислење за распространетост на судирот на интереси во јавниот сектор

Перцепцијата за распространетост на судирот на интереси во јавниот сектор зависи од нивото на образование. Со други зборови, лицата со понизок степен на образование сметаат дека судирот на интереси помалку се среќава во јавниот сектор, а перцепцијата за распространетоста на судирот на интереси во јавниот сектор е право-пропорционална со степенот на образование (Табела 5).

Табела 5. Ниво на образование и мислење за распространетост на судирот на интереси во јавниот сектор

	Образование					
	Незавршено основно	Основно	Средно	Више	Високо	Пост-дипломски студии
Во цел/голем дел од јавниот сектор	14,3%	32,0%	48,6%	60,0%	55,8%	50,0%
Само кај поединци и изолирани случаи во јавниот сектор	23,8%	27,0%	30,5%	31,1%	34,1%	25,0%
Нема случаи на судир на интереси во јавниот сектор	28,6%	11,5%	5,1%	2,2%	4,0%	0,0%
Не знае	33,3%	28,7%	14,0%	6,7%	4,9%	25,0%
Одбива да одговори	0,0%	0,8%	1,8%	0,0%	1,3%	0,0%

Големо мнозинство од испитаниците (79,7%) на подарувањето во јавната служба гледаат како негативна појава односно 37,7% го гледаат како поткуп/мито, 20,4% го гледаат како начин на приоретизирање во обезбедување на услуги, а 21,6% како начин на влијание врз службеникот. Меѓутоа, не е незначителен е бројот на испитаници кои на ова гледаат како израз на благодарност (19,2%) (Табела 6).

Табела 6. Ставови за подароци во јавна служба

Израз на благодарност	19,2%
Начин на влијание врз службеникот	21,6%
Начин во приоретизирање во обезбедувањето на услуги од служба	20,4%
Поткуп / мито	37,7%
Не знае	1,0%
Одбива да одговори	0,2%
ВКУПНО	100,0%

■ ЗАКЛУЧОЦИ

И покрај постоењето на солидна законска рамка која го регулира прашањето на судир на интереси сепак на ова прашање не се работи многу. Ова ги опфаќа и јавните, државните и приватните институции односно претпријатија. Имено, и покрај регулативата, на институционално ниво или нема соодветни политики во рамки на кој се воспоставени процедури за пријавување можен судир на интереси од страна на вработените, или пак, такви процедури постојат но, истите се недоволно познати или афирмирани меѓу вработените.

Повеќе од половина од испитаниците, односно 55% сметаат дека судирот на интереси ги тангира и приватниот и јавниот сектор, што ја потврдува потребата од пишани политики и процедури кои го уредуваат ова прашање на институционално ниво и во двата сектори.

И покрај евидентно зголемениот број на пријави за евентуален судир на интереси (во било која форма) до ДКСК во 2019 г., сепак дури 79% од испитаниците не се запознаени со нејзините надлежности особено за доставување на претставки за судир на интереси.

Иако граѓаните генерално знаат што е правилно, а што не (вработување по роднински, семејни, пријателски и други врски), сепак не се докрај се запознаени со самото значење на термините непотизам, кронизам, клиентелизам.

Граѓаните не се запознаени со надлежностите на ДКСК и нивното право, односно обврска за доставување претставки за судир на интереси до ДКСК како институција надлежна за спречување и следење на судир на интереси во јавниот сектор.

Иако до крај не го разбираат терминот кронизам, сепак 60% од испитаниците сметаат дека припадниците и приврзаниците на политички партии имаат подобар третман во обезбедување на услугите во јавниот сектор.

Иако генералната перцепција и размислување е дека ситните подароци се многу честа појава кај вработените во јавниот сектор, сепак дури 80% од испитаниците на подароците гледаат како негативна појава. Од нив, 28% гледаат како поткуп / мито а 22% влијание врз службеникот за соодветно постапување.

ПРЕПОРАКИ

Водејќи се и од Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата неопходно е воведување мерки за подигање на свеста и знаењето за превенција на корупцијата и судирот на интереси и во приватниот сектор.

Потребно е ДКСК активно да се вклучи во спроведување различни форми на едукација и информирање на населението за нивните права, можности и како да се однесуваат во дадени ситуации.

Граѓаните исто така, треба да се анимираат по прашањето на значењето и негативните ефекти од судирот на интереси, односно како да го препознаат и кои активности треба да ги преземат. Ова треба да вклучува и повремено спроведување на кампањи за подигање на свесноста и знаењето на јавноста за судирот на интереси, вклучувајќи ги и непотизмот, клиентелизмот и кронизмот.

Треба да се преземат сериозни мерки и активности за менување на имиџот и на државата и на политичките партии во однос на перцепцијата на испитаниците дека припадниците и приврзаниците на политички партии имаат подобар третман во обезбедување на услугите во јавниот сектор.

Демонстрирање јасна посветеност од страна на институциите, а особено од страна на ДКСК во постапување и одлучување по конкретни предмети на судир на интереси, и континуираното периодично мониторирање и проценување на ефикасноста на политиките за судир на интереси.

Институциите- јавните, но и приватните - е потребно да обезбедат и имплементираат соодветни политики, процеси и практики во работната средина кои ќе охрабрат ефективна контрола и справување со ситуации на судир на интереси.

Недоволното познавање на проблемот на корупцијата и судирот на интереси и нивното разорно влијание создава потреба од спроведување обуки и интензивирање на соработката меѓу приватниот и јавниот сектор.

Обезбедување на лесно читливи формални и неформални водичи или прирачници и консултативни алатки кои би им помогнале на административните службеници да ги применуваат стандардите за интегритет во секојдневното работење, вклучувајќи го и справувањето со ситуациите на судир на интереси

Институциите и службените лица треба да обезбедат конзистентност и соодветен степен на отвореност во процесот на справување / разрешување на ситуации на судир на интереси

Механизмите за разрешување на ситуации со судир на интереси мора да се надградуваат врз основа на зајакната соработка со граѓанскиот и деловниот сектор. Ова е клучно кога избраните лица во државните институции доаѓаат од други сектори, и од кои се очекува да се искористи нивното знаење, искуство и вклученост.

Прилог 1. Примерок од анкета

Регион	
Вардарски	7,0
Источен	9,4
Југоисточен	9,1
Југозападен	10,2
Пелагониски	10,9
Полошки	16,3
Североисточен	8,7
Скопски	28,4
Вкупно	100,0

Населено место	
Село	39,7
Град	60,3
Вкупно	100,0

Пол	
Маж	48,6
Жена	51,4
Вкупно	100,0

Возраст	
18-29	20,9
30-39	20,8
40-49	19,3
50-64	21,8
65+	17,2
Вкупно	100,0

Образование

Незавршено основно	2,1
Основно	12,2
Средно	57,0
Више	4,5
Високо	22,6
Постдипломски студии	1,6
Вкупно	100,0

Етничка припадност

Македонец/ка	68,9
Албанец/ка	23,0
Турчин/ка	2,6
Ром/ка	2,2
Србин/ка	2,0
Влав/инка	0,5
Друго	0,8
Вкупно	100,0

БИБЛИОГРАФИЈА

Литература

- ДКСК (2013).** Прирачник за интегритет и судир на интереси, достапно на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/priracnik_za_integritet.pdf
- ДКСК (2016).** Управување со судир на интереси – водич, Скопје: ДКСК, достапно на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/3_Vodich_za_sudir_na_interesi.pdf
- ДКСК (2017).** Годишен извештај за работата на ДКСК во 2016 година, достапен на: <https://www.dksk.mk/fileadmin/PDF/izvestaj.pdf>
- ДКСК (2019).** Јавна опомена, достапно на <https://dksk.mk/index.php?id=82>
- ДКСК (2020).** Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2020-2024 – Нацрт верзија, Официјална веб страница на ДКСК, достапно на: <https://www.dksk.mk/index.php?id=118>
- Илиевска М. (2020).** Прв извештај за работата на Државната комисија за спречување корупција, Скопје: Институт за демократија Социетас Цивилис (ИДЦС), достапно на: http://antikorupcija.mk/uploads/records/file/web_PLATFORMA_prv_izveshtaj_DKSK.pdf
- Камиловска Трпковска С. (2018).** Анализа на работата на ДКСК од 2017 година: Препораки за работата на новата ДКСК, Скопје: МЦМС, достапно на: [http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%B%D0%B8%D0%B7%D0%B0%20%D0%94%D0%9A%D0%A1%D0%9A\(1\).PDF](http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%B%D0%B8%D0%B7%D0%B0%20%D0%94%D0%9A%D0%A1%D0%9A(1).PDF).
- М.В. (2018).** „Оставки во Антикорупциската комисија: По Миленков, оставка поднесе и претседателот на Комисијата“, Академик онлајн портал, 6 март 2018 година, достапно на: <https://akademik.mk/ostavki-vo-antikoruptsiska-ta-komisija-po-milenkov-ostavka-podnese-i-pretседателот-na-komisijata>
- Министерство за информатичко општество и администрација (2018).** Стратегија за Реформа на јавната администрација 2018-2022, Официјална веб страница на Министерството за информатичко општество и администрација, <http://www.mioa.gov.mk/?q=mk/node/1587>
- МРТ (2018).** „Парламентарното мнозинство бара оставки од членовите на ДКСК“, 1 март, 2018 година, достапно на: <http://mrt.com.mk/node/47249>

Михајлова В. (2016). Откривање и санкционирање на случаите на судир на интереси и неспоивост на функција, заради спречување на ризиците од корупција, Скопје: МЦМС и Транспарентност Македонија, достапно на <https://mcms.mk/images/docs/2016/otkrivanje-i-sankcioniranje-na-slucaite-na-sudir-na-interesi-i-nespojlivost-na-funkcija-zaradi-sprecuvanje-na-rizicite-od-korupcija.pdf>

ОБСЕ Мисија во Скопје и ДКСК (2014). Промовирање на соработката преку добро владеење во спроведувањето на антикорупциската политика, Истражувања и анализи, декември 2014

СИГМА и ОЕЦД (2017). Начелата на јавната администрација, издание 2017, достапно на: <http://www.sigmaxweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2017-edition-MK.pdf>

Транспарентност Македонија (2019а). Следење на работата на Државната комисија за спречување корупција – прв квартален извештај јуни-август 2019, достапно на: http://www.transparency-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%9F%D1%80%D0%B2%20%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf?fbclid=IwAR0F8JkzY2kQ6XerDJ2IG7RQlrlIhFRURoSat-ExuTE8ZeNTVrXEKhS_rZI

Транспарентност Македонија (2019б). Следење на работата на Државната комисија за спречување корупција, втор квартален извештај септември-ноември 2019, достапно на: <http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/%D0%92%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf>

OECD (2003). Managing Conflict of Interest in the Public Service. OECD Guidelines and Country Experiences, достапно на: www.oecd.org/gov/ethics/48994419.pdf.

OECD (2017). Recommendation on Public Integrity, достапно на: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/353>.

OECD (2020). Recommendation of the Council on OECD Guidelines for Managing Conflict of Interest in the Public Service, OECD Legal Instruments Series, достапно на: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/130/130.en.pdf>

Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (2018). A Guide of development and implementation of an anti-corruption environment in the public sector, достапно на https://www.stt.lt/data/public/uploads/2019/11/aav_viesajam_2018_09_05_viesinimui_pdf_en_2.pdf

Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (2018). *Anti-Corruption Handbook For Business*, достапно на: <https://www.stt.lt/en/doclib/wnl41crg3tmvszezuchrvrtz9ehuam8f>

Законска регулатива

Етички кодекс за државните службеници, Сл. весник на РМ, бр.129/2011

Етички кодекс за јавните службеници, Сл. весник на РМ, бр.133/2011

Етички кодекс за стечајните управници, Сл. весник на РМ, бр.119/2006

Етички кодекс на инспекторите, Сл. весник на РМ бр.108/2014

Етички кодекс на јавните обвинители во Република Македонија, Сл. на РМ бр.194/2014

Закон за јавните набавки, Сл. весник на РМ бр. 24/2019

Закон за јавно-обвинителска служба, Сл. весник на РМ, бр. 62/2015, 231/2015, 11/2016 и 21/2018

Закон за прекршоците, Сл. весник на РСМ бр. 96/2019.

Закон за ратификација на конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата, Сл. весник на РМ, бр.37/2007

Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Сл. весник на РСМ бр. 12/2019

Закон за судска служба, Сл. весник на РМ бр. 43/2014, 33/2015, 98/2015, 6/2016, 198/2018 и 248/2018

Закон за трговските друштва, Сл. весник на РМ бр. 28/2004; 84/2005; 25/2007; 87/2008; 42/2010; 48/2010; 24/2011; 166/2012; 70/2013; 119/2013; 120/2013; 187/2013; 38/2014; 41/2014; 138/2014; 88/2015; 192/2015; 6/2016; 30/2016; 61/2016; 64/2018 и 120/2018)

Закон за управните спорови, Сл. весник на РМ, бр. 62/2006 и 150/2010

Законот за вонпарничната постапка, Сл. весник на РМ бр. 9/2008

Законот за здруженија и фондации, Сл. весник на РМ бр. 52/2010, 135/2011 и 55/2016

Кодекс на етика на вработените во судската служба на Република Македонија, Сл. весник на РМ бр.140/2010

9 786086 563165